

divisibiliter, et extense; ergo nec potest corpus divisibile existere ullo modo per modum spiritus indivisibiliter. » Sextum: « Videtur implicare contradictionem ut corpus trium cubitorum contineatur sub dimensionibus frustali panis unius digiti: nam si ita fiat, erit idem corpus majus, et minus; et proinde majus et non majus respectu ejusdem. » Septimum: « Si corpus Domini suam habet in Eucharistia figuram, et partium distinctionem, et ordinem; ergo distant pedes magis quam pectus a capite. At distantia major, et minor sine relatione ad locum intelligi nequit: illa enim magis distant inter se, inter quae majus intervallum interjectum est. » Octavum: « De essentia quantitatis est habere partem extra partem; ergo ubi est est una pars, non est alia; non igitur tota quantitas corporis Domini in eadem hostiae particula esse potest. »

Sed haec omnia solvi possunt ex fundamentis jactis cap. 5. Ad primum igitur Calvini argumentum, respondeo illum admisisse vera falsis, ut aliquid dicere videretur. Nam quod ait ad corporis veritatem requiri, ut suas dimensiones, et suam faciem habeat, verum est: neque nos dicimus, Christi corpus in Eucharistia dimensionibus, aut facie carere. Quod vero addit, requiri etiam, ut spatium contineatur, falsum est, ut supra ostendimus. Et sane si ex tota hac aula, in qua nunc sumus, Deus totum aërem auferret nec alium ingredi pateretur, nos omnes retineremus dimensiones nostras, et facies, et tamen nec spatium contineretur, nec ullus alterius faciem videret.

Ad secundum Petri Martyris dici posset in primis illa non esse similia, quae ipse ut similia adducit. Nam replere locum est actus quidam, non potentia, at facultas intelligendi est potentia, non actus: et magis absurdum est, rem carere potentia, quam actione. Unde nos qui dicimus quantitatem aliquando divino miraculo non replere locum: tamen simul dicimus, illam ex se aptam esse replere locum, et repleturam, si suae naturae relinquatur.

Deinde etiam respondeo facultatem intelligendi per divinam potentiam tolli posse nec tamen inde sequi, ut homo desinat esse homo, sed tantum, ut desinat exercere, quae hominis sunt, quia instrumentis actionum humanarum caret: quemadmodum infantes ac moriones homines sunt, quia rationabilem animum possident, licet non minus careant

usu intelligendi, quam si facultatem illam penitus non haberent. Quod idem dico de substantia, et quantitate; licet enim naturaliter se jungi nequeant, tamen nullam involvit contradictionem, ut unum sine altero sit.

Ad tertium ejusdem respondeo quaternarium non posse separari a modo quaternarii essentiali, sed posse ab accidentario, id est, non potest fieri, ut quaternarius redigatur ad modum unitatis, ita ut quatuor homines sint unus homo: sed potest fieri, ut redigatur ad locum unitatis, ita ut quatuor homines occupent locum unius hominis. Et eodem modo non potest linea, vel corpus separari a modo suo essentiali, ita ut fiat in se indivisibile, sed potest tamen separari a modo accidentario, ita ut non occupet locum divisibilem.

Ad quartum de substantia, quae non videtur posse existere, nisi substantialiter, respondeo eodem modo, substantiam non posse separari a modo suo essentiali, quod fieret, si inhereret in subjecto more accidentium: tamen posse separari a modo suo intrinseco et proprio, sed non essentiali, qui est per se existere. Nam substantia humanitatis Christi, ab isto modo separata est, cum existat in verbo, et non habeat propriam subsistentiam: sic igitur, et quantitas non potest existere nisi quantitative, quantum ad essentialium modum, quia non potest existere sine extensione, et partium distinctione in se; tamen bene potest existere non quantitative in ordine ad locum, ut saepe diximus.

Ad quintum de spiritu et corpore, respondeo, ex eodem principio colligi posse, cur non possit spiritus extendi in loco, et possit corpus non extendi. Nam extendi in loco est effectus formalis extensionis in se: ideo enim potest aliquid extendi in loco, quia in se est extensum, non e contrario. Potest autem causa formalis ab effectu separari, non contra, effectus a causa; quia causa prior est, effectus posterior. Hinc igitur potest corpus in se extensum non extendi in loco, quia per hoc separatur tantum causa ab effectu: non autem potest spiritus in se indivisibilis extendi in loco, quia per hoc poneretur effectus formalis sine causa, et posterius sine priore: quod fieri nequit.

Ad sextum respondeo, si consideremus dimensiones corporis Christi seorsim, et dimensiones hostiae consecratae, majores multo esse illas, quam istas; tamen si consideremus easdem corporis Domini dimensiones, ut sub

specie panis ineffabiliter continentur, non esse majores, nec minores, quia non commensurantur illa istis, sed existunt sine ordine ad locum, eo modo fere, quo anima est in corpore, quae nec minor, nec major corpore dici potest.

Ad septimam respondeo, distantiam, quae est inter membra corporis, quatenus in se extensum est, non esse distantiam localem, sed alterius cujusdam generis: dicuntur enim ea distare inter se, quae non sunt immediate conjuncta; et ea magis distare, inter quae plura sunt interjecta, et non intervalla, sed membra. Quod perspicue cernitur in corpore humano, quod supra caelum collocatum esse cogitare possemus: in eo siquidem distarent pedes a capite, non per spatium locale, quod ibi nullum est, sed per interjectionem pectoris, aliorumque membrorum.

Ad octavum, quod omnium videtur esse difficillimum ob ingenii humani imbecillitatem, respondeo, corpus quantum habere partem extra partem, si illud (extra) dicat habitudinem ad subjectum, non autem si dicat habitudinem ad locum. Et similiter cum in argumento colligunt: Ergo ubi est una pars, non est alia; dico recte colligi, si illud (ubi) dicat situm internum partium in subjecto, non autem si dicat situm in loco; et hoc modo intelligitur quod ait Philosophus in praedicamento quantitatis quamdam speciem quantitatis constare ex partibus habentibus positionem: loquitur enim de positione in toto, sive subjecto, non de positione in loco.

Sed contra solutionem quidam acute instant: Corpus quantum habet partem extra partem in ordine ad totum seu subjectum, ergo et in ordine ad locum. Probatur consequentia. Nam pars corporis coexistit certa parti loci: vel ergo eidem parti loci coexistit alia pars corporis; vel non; si non, ergo etiam in loco habet corpus illud partem extra partem, et proinde non est totum in qualibet parte: si coexistit, ergo etiam inter se partes corporis coexistunt. At hoc fieri nequit, cum inter se distent, et una sit extra aliam, ut dictum est.

Respondeo: Nego primam illam consequentiam: Ergo et in ordine ad locum habet partem extra partem. Ad probationem dico duas partes corporis, coexistere eidem parti loci. Cum infertur: Ergo coexistunt etiam inter se; dico coexistere etiam inter se in loco, non tamen in subjecto: cujus ratio est saepe reddita, quia videlicet extensio, et dis-

tinctio partium in subjecto non impeditur, nec impedi potest, cum sit essentialis; extensio, et distinctio quoad locum impedi potest, et reipsa impediatur a Deo, cum corpus Domini in Sacramento manet. Sed de his satis.

CAPUT VIII.

Ostenditur Deum voluisse, et fecisse, ut reipsa corpus Domini in Eucharistia praesens adesset.

Demonstravimus haec non esse impossibile Deo corpus Domini in Eucharistiae Sacramento vere ac realiter constituere: sequitur videamus, an voluerit id facere. Et Sacramentarii quidem uno ore Deum noluisse dicunt, quidquid tandem de potentia sit: id vero non aliter probant, nisi quia non videtur id neque utile, neque decens. At nos habemus omissis etiam Scripturis, et Patribus, testimonia credibilia nimis, et ad quae nihil omnino responderi possit ab istis, qui Christianae fidei nomen dederunt.

Ac primum quidem argumentum sumitur a natura, et conditione haeresis. Illa enim tam apte quadrat in opinione Sacramentariorum, ut nulla sit in mundo haeresis, si illa non est haeresis. Quod si illa est haeresis, contraria erit veritas fidei, proinde veritas a Deo revelata: atque ita constabit Deum hoc voluisse, et fecisse.

Conditio primaria haeresis est novitas doctrinae, ut veritatis catholicae antiquitas. Porro novitas his conjecturis convincitur, si notari possint auctor, locus, tempus, si incipiat cum paucis sectatoribus, si cum admiratione, et perturbatione fidelium appareat; et si ei contradicatur, ad iudicium et examen adducatur, et tandem a concilio Episcoporum, et consequenter a populis fidelibus condemnatur. Id enim in omnibus haeresibus gravioribus invenitur, ut in Ariana, Nestoriana, Eutychniana, Pelagiana, et similibus.

Jam sententia Sacramentariorum habet auctorem suum certum, Berengarium Turonensem natione, et Andegavensem Archidiaconum. Patet ex Paschasio, qui in lib. de verbis Institut. Sacramenti, affirmat suo tempore non defuisse aliquos, qui questiones moverent de veritate corporis Domini in Eucharistia (fuerant enim Joannes Scotus, et Bertramus) tamen nullum fuisse, qui

aperte negaret: « Et ideo, inquit, quamvis ex hoc quidem de ignorantia errent, nemo tamen est adhuc in aperto, qui hoc ita esse contradicant, quod totus orbis credit, et confitetur. » Hæc ille. Itaque tempore Paschasii adhuc nullus fuerat, qui aperte profiteri ausus esset, non esse vere, et realiter Christi corpus in Eucharistia. Post Paschasium autem tempora nullus fuit ante Berengarium, qui aperte vel obscure de hac re scripserit; sed ipse primus se doctorem novi dogmatis ventitare ausus est. Quare Adelmanus Episcopus Brixinensis, et Hugo Episcopus Lingonensis in epistolis ad Berengarium, ad eum scribunt tanquam primum assertorem ejus hæresis, et serio monent, ne Ecclesiam perturbet, et miminerit, quem exitum habuerint heresiarchæ, qui ante eum fuerunt. Denique Guitmundus lib. III. non procul a fine: « Notissimum, inquit, est, hoc tempore priusquam Berengarius insanisset, hujusmodi vesanas nusquam fuisse ». Itaque auctor notissimus est.

Tempus eque notum; quippe ab historicis, et chronologis, aliisque scriptoribus eorum temporum annotatum. Scribit Sigebertus in Chronico, anno 1051, cœpisse Berengarium novo suo dogmate Gallias perturbare; quod idem indicant Lanfrancus, et Guitmundus, et alii, inter quos præcipue legendus est Gulielmus Bibliothecarius, Malmesberiensis lib. III. de gestis Anglorum, qui illo ipso tempore floruit.

Locus item notissimus; nam in Gallia cœpit suam hæresim predicare, ut omnes citati auctores scribunt.

Paucitas sectatorum initio describitur a Guitmundo lib. I. ubi dicit, Berengarium cœpisse audiri a pauperibus scholaribus quibusdam, quos ille data stipe ad se alliciebat. Admiratio, et perturbatio Ecclesie, quæ est evidens indecimum novitatis describitur ab eisdem auctoribus et præsertim ab Adelmano in epistolam ad Berengarium, et a Lanfranco initio libri contra Berengarium, ubi dicit lectam fuisse in Concilio Romano sub Leone IX, epistol. Berengarii a se; in qua epistola cum scriptum esset tantummodo Sacramentum, omnes Episcopos miratos esse, quod illa verba adversarentur usitatissime fidei Catholice Ecclesie.

Denique contradictio, examen, judicium, et condemnatio habentur ibidem. Sic enim scribit Lanfrancus: « Tempore S. Leonis Pape delata est hæresis tua ad Apostolicam

sedem. Qui cum Synodo præsideret, ac resideret secum non parva multitudo Episcoporum, Abbatum, diversique ordinis a diversis regionibus religiosarum personarum, jussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore et sanguine Domini litteras transmisisti ». Et infra: Intellecto, quod communi de Eucharistia fidei adversa sentire, promulgata est in te damnationis sententia, privans te communione sancta Ecclesie quam tu privare sancta ejus communione satagebas ». Hæc ille.

Videmus igitur omnia signa novitatis in opinione Berengarii reperiri: quorum ne unum quidem in sententia nostra reperitur. Neque enim hætenus ullus hæreticorum dicere potuit, quis auctor fuerit nostræ sententia; unde etiam Berengarius vocabat eam sententiam vulgi ut ibidem Lanfrancus testatur. Neque tempus, aut locum, aut paucitatem primorum sectatorum, aut admirationem populorum, aut denique ullum publicum judicium contra eam proferre unquam poterunt adversarii.

Et sane non esse inventum Papistarum (ut adversarii nos vocant) sententiam nostram de Eucharistia, sed rem antiquissimam patet evidenter ex consensu Græcorum. Græci enim a Romanis Pontificibus a longissimo tempore dissidere cœperunt, et proinde eorum nova dogmata non facile recepissent: et tamen in hac re nunquam a Latinis dissenserunt, neque hoc tempore dissentiunt, ut ex censura Orientalium ad Confessionem Lutheranorum patet. Confirmatur hoc totum argumentum a facilitate sententiæ adversariorum, et difficultate nostræ sententiæ. Nam cum sententia adversariorum sit facilis, et humanis sensibus accommodata, facile potuisset occulte irrepere, et a plurimis continui admitti, ita ut lateret signa illa novitatis. At sententia nostra, quæ difficillima est, et repugnat sensibus, ac superat rationem, non potuit occulte irrepere, nec potuit facile tantæ multitudini persuaderi. Cum ergo videamus in sententia nostra nulla apparere signa novitatis, quæ tamen non potuit ullo modo occulte subintrare; et contra inveniamus omnia signa novitatis, in sententia adversariorum, quæ tamen facile potuisset occulte insinuari: evidenter sane ostenditur nostram esse antiquissimam, et proinde veram; contrariam vero novam et proinde falsam, et hæreticam.

Alterum argumentum veritatis fidei no-

stræ, est consensus Ecclesie. Nam habemus consensum Ecclesie totius Latine, Græcæ, Barbaræ. Scribit enim Paschasius in lib. de Instit. Sacramenti, ubi explicat verba Domini: *Hoc est corpus meum*, nullum omnino fuisse, qui se Christianum diceret, qui negare auderet carnem Domini vere esse in Eucharistia. Lanfrancus autem de suo tempore sic scribit in extremo lib. contra Berengarium: « Interroga universos, qui Latine lingue, nostrarumve litterarum notitiam perceperunt, interroga Græcos, Armenios, seu cujuslibet nationis quoscumque Christianos, uno ore hanc fidem se testabuntur habere ». Nostro autem tempore tantus consensus erat in nostro orbe terrarum, antequam Carolstadius, et Zwinglius apparere cœpissent, ut Zwinglius scribat in commentario de vera et falsa religione, cap. de Eucharistia, se valde occulte initio egisse, et cum paucis amicis contulisse negotium istud novi dogmatis proponendi: metuebat enim, ne omnes offenderet, cum nullum omnino sciret esse ejus sententiæ, quam ipse invehere in Ecclesiam cogitabat.

Hoc igitur consensu posito, necessario sequitur, ut vel nostra sit vera fides de Eucharistia; vel nunquam fuerit Ecclesia in mundo, vel fuerit, sed perierit, vel manserit in solis Berengarianis; vel simul maneant Ecclesia Dei, et summum ac publicum sacrilegium, summaque et publica idololatria. At Ecclesiam nunquam fuisse in mundo, pugnat cum Scripturis, et cum Symbolo, et a nullo unquam vel hæreticismo id fuit assertum. Ecclesiam fuisse, sed periisse omnino pugnat cum apertissimis promissionibus Dei. Lucæ I: *Regni ejus non erit finis*. Matth. XVI. *Portæ inferi non prævalent adversus eam*. Matth. ult. *Et ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (1). Mansisse in solis Berengarianis dici non potest, quia tunc, ante Berengarium non fuisset. Nam saltem per annos ducentos ante Berengarium constat ex testimonio Paschasii, et omnibus historicis, totam Ecclesiam credidisse id quod nos credimus. Deinde Berengariani paucissimi fuerunt, et vix alibi quam in Gallia, et brevi tempore ad nihilum redacti. Et licet post annos circiter 300, a Joanne Wiclefo, renovata fuerit hæresis Berengariana, tamen extra Angliam et Bohemiam pedem non posuit; et in illis etiam

locis, ita extincta fuit, ut annis circiter centum ante Zwinglium nusquam fuerit. At Ecclesia semper vivit, semper conspicua est nec potest (ut ista hæresis fecit) modo intrinsece, modo renasci, nisi falsæ sint promissiones supra citatæ. Denique Ecclesiam esse, et simul in summo errore, sacrilegio, et idololatria versari, nullo modo fieri potest: nam aliqui nulli hæretici essent extra Ecclesiam et falso Paulus diceret I. Tim. III: Ecclesiam esse columnam, et firmamentum veritatis.

Videlur Petrus Martyr in sua precatioe ad Deum, qua concludit librum suum contra *Stephanum Gardinerum*, existimasse Ecclesiam veram esse posse, ubi hæresis, et idololatria regnent: sed ita adversus eum pugnat illa ipsius precatio, ut mirum sit ipsum etiam non id animadvertisse. Sic enim alloquitur Christum: « Si desperata, inquit, est plaga, neque veritati tuæ in tua Ecclesia amplius futurus est publicus, et apertus locus, ad exercendum judicium quamprimum venio ». Hæc ille; quæ quidem precatio nullam unquam stultiorem legi. Nam si per veritatem intelligit sententiam Zwinglii, quam in toto eo libro asserere conatus est: fateri cogitur apud nos esse veram Ecclesiam Christi, et proinde se esse extra Ecclesiam: nostra enim Ecclesia est in qua non permittitur locus sententiæ Zwinglii. Si vero sum cœtum vocat Ecclesiam Christi, tum fateri cogitur, sententiam nostram de Eucharistia esse veritatem Dei: nam sententia nostra est, cui non datur locus in cœtu Zwinglianorum. Quare quocumque se verat, suo se gladio ferit; ut omittam, nimiam esse stupiditatem, dicere in Ecclesia Dei non dari locum veritati Dei. Ubi enim erit veritas Dei, si in Ecclesia Dei non est? Sed justo judicio Dei, qui Ecclesiam Dei perdididerunt, jam nec qualis illa sit, videre possunt.

Tertium argumentum sumi potest a diligentia, quam Ecclesia adhibuit in præseni controversia examinanda, et a constantia in veritate retinenda. Si enim Ecclesia questione discutere noluisse, aut leviter discussisset; possent hæretici aliquem colorem obtinere, cum dicunt Ecclesiam in errore versari. At nulla unquam questio sapius, ac diligentius examinata est.

Primum discussa fuit in Concilio Romano sub Leone IX, et damnata hæresis Berengarii. Secundo in Vercellensi, eodem Leone

(1) Luc. I, 33; Matth. XVI, 18; XXVIII, 20.

presente, ac presidente, eadem quæstio discussa et eodem modo explicata: quo etiam Berengarius vocatus est, et cum accedere nolisset, cum ejus confederatis, qui se Berengarii legatos nominabant, disputatum est. Tertio mortuo sancto Leone iterum in Concilio Turonensi presidentibus legatis Victoris pape, qui Leoni successerat, cum ipso Berengario acerrime disputatum, eoque convicto et hæresim abjurante, eadem fides confirmata est. Quarto cum Berengarius ad vomitum rediisset, iterum Romæ in generali Concilio Nicolao II, presidente, et Berengario presente, eadem quæstio proposita, et discussa diligentissime fuit, et tum secundo Berengarius abjuravit, et librum ipse suum coram omnibus cremavit. Atque horum quatuor Conciliorum meminit Lanfrancus in libro *contra Berengarium*, qui omnibus interfuit. Quinto cum Berengarium, iterum secunda abjurazione contempta, ad suam hæresim rediisset, coactum est quintum Concilium Romæ a Gregorio Papa VII, et rursus quæstio discussa diligenter, et hæresis damnata fuit: ubi etiam Berengarius tertio abjuravit, neque amplius defecit. Hujus Concilii non meminerunt Lanfrancus, et Guilmundus, quia nondum celebratum erat, cum illi scriberent: sed meminit Thomas Waldensis tom. II. de Sacramentis, cap. 43. Sexto in Concilio amplissimo totius orbis sub Innocentio III. Romæ celebrato, iterum eadem hæresis damnata est. Septimo eadem veritas explicata est in Concilio generali Viennensi, anno Domini 1311, unde exstat Clementina unica de reliquiis, et veneratione Sanctorum. Octavo idem est factum in Concilio generali Romano sub Joanne XXIII, anno Domini 1413. ut testatur Joannes Cochleus lib. I. historiae Hussitarum. Nono idipsum actum est in Concilio Constantiensi propter hæresim eandem a Joanne Wicleffo renovatam. Decimo in Concilio Tridentino nostris diebus propter Zwinglianos, et Calvinistas: ut omittam Concilium Florentinum, et plurima alia, in quibus obiter idem est definitum.

Quæ cum ita sint, quis poterit sibi persuadere, Deum permissurum fuisse, ut Ecclesia in hac re erraret? Quid enim facere debuit, et non fecit? congregavit homines doctos, rem excoisit, Deum invocavit, idque non semel, nec bis, sed sæpius. Quod si dubitare possumus an hac in re erraverit Ecclesia, de omnibus aliis definitionibus contra varias hæreses dubitare poterimus; imo

etiam, an Deus sit, sive an res nostras curet, dubitare poterimus; quid enim curat, si ista non curat?

Hunc accedit quod Ecclesia Catholica semper in eadem sententia mansit, neque deterrita est ob argumenta varia, et difficilia, quæ vel Berengariani, vel postea Wiclefista, vel Zwingliani excogitaverunt: in omnibus enim citatis Conciliis eadem sententia invenitur. Contra vero adversarii, nec ulla Concilia Episcoporum habuerunt, nec inter se unquam convenerunt. Scribunt enim Guilmundus lib. I. et Algerus in Prologo librorum de corpore, et sanguine Domini, statim in ipso initio Berengarianæ hæreseos ortas esse sex diversas opiniones, ac sectas, quas ipsi enumerant. Nostro autem tempore (ut supra diximus) multo plures existunt, præsertim si conjungamus errores Lutherianorum cum erroribus Zwinglianorum.

Quartum argumentum sumi potest a patronis sententiæ nostræ. Nam sententiæ nostræ ab eo tempore, quo propter Berengarium clarissime explicata est, id est, ab anno Domini 1051. patronos habuit plurimos viros tam claros vite sanctitate, et miraculis, ut etiam ab hæreticis hujus temporis sancti habeantur, et nominentur. In hoc numero sunt sanctus Anselmus, S. Bernardus, S. Malachias, S. Dominicus, S. Franciscus, S. Antonius de Padua, S. Petrus Martyr, S. Thomas, S. Bonaventura, S. Nicolaus Tolentinus, S. Ludovicus Rex, S. Bernardinus, S. Vincentius, S. Antonius, S. Franciscus Paulanus, et alii plures. Isti vere sancti, et amici Dei fuerunt, et cum Christo nunc in caelis regnant: nam præter commune Ecclesiæ testimonium, omnes miraculis claruerunt, et aliqui eorum pluribus, et certioribus, quam ulli fere veterum; ut Bernardus, cujus miracula præ multitudine numerari non possunt; ut Vincentius, in cujus canonizatione dicuntur certis testibus probata plusquam octingenta miracula; ut Franciscus, cujus etiam prope innumerabilia, et maxima narrantur a S. Bonaventura. Sunt autem hæc miracula certiora, quam veterum Sanctorum, quia Ecclesia his posterioribus sæculis non solet referre in numerum Sanctorum aliquos, nisi miracula certissimis testibus comprobentur, quod olim non fiebat. Et denique aliquos horum, ut Bernardum, Franciscum, Dominicum sanctos esse fatentur etiam adversarii. Lutherus in lib. de captiv. Babylon. cap. de Eucharistia, Tho-

mam Aquinatem vocat sanctum, et cap. de Baptismo, sanctos vocat Bernardum, Dominicum, et Franciscum. Philippus Melancthon in Apologia Confess. art. 4. et 5. et 27. sanctos vocat Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciscum. Et Petrus Martyr in comment. 3. cap. I. ad Corinth. in illud: *Dies enim Domini declarabit*, salvatos affirmat eosdem. Calvinus in Instit. cap. 40. et 47. Bernardum pium scriptorem vocat. Hos autem in nostra sententiæ de Eucharistia fuisse tum ex libris eorum constat, tum ex eo, quod omnes Romanis Pontificibus adhaerent; tum denique quia Romana Ecclesia nunquam eos in sanctorum catalogum retulisset, si in tanta re ab illa dissensissent.

Ad hæc extra controversiam est, sanctos, et amicos Dei esse non posse, qui vera fide careant; cum sine fide impossibile sit placere Deo, Hebr. XI. et cum justus ex fide vivat Hebr. X. Et denique non est ullo modo credibile, Deum, qui sanctis istis dedit spiritum Prophetiæ, et revelavit plurima etiam non necessaria, tanquam amicis, noluisse saltem alicui eorum revelare veritatem hujus rei tam necessariam.

Neque potest dici sanctos excusari posse, licet erraverint, quod in re parvi momenti, aut in re nondum explicata, et definita, aut certe non pertinaciter, sed simpliciter, et ex ignorantia lapsi fuerint. Nam in primis res gravissima est, et in qua vel summa pietas, et religio, vel summa impietas, idololatria, et sacrilegium continetur. Deinde res tractata, discussa, et definita jam erat in multis Conciliis, ut diximus, et inter hæreticos jam numerabantur, qui aliter sentiebant. Denique ipsi homines sancti non simpliciter hoc asseruerunt, sed fere omnes contra hæreticos propugnarunt; vel libris, vel concionibus, vel etiam disputationibus cum hæreticis habitis. Quare necesse est omnino aut veram esse sententiæ nostram, aut homines illos hæreticos, et inimicos Dei fuisse: neque adversarii nostri unquam inter se conciliabant ista duo, viros illos sanctos fuisse et in errore gravissimo versatos, atque ideo idololabros, et sacrilegos tota vita sua fuisse.

Quintum argumentum sumitur ab auctoribus, et patronis contrariæ sententiæ: tales enim fuerunt, ut nullo modo probabile sit, Deum per tales homines Ecclesiam suam corrigere, vel reformare voluisse. Etsi enim Deus eligere solet aliquando homines simplices, ignobiles, imperitos, ut per eos mag-

nalia sua operetur; tamen ipse eos instruit divina sapientia, charitate, dono miraculorum, et similibus ornamentis, ut homines ceteri tuto credere possint illos a Deo missos. Tales fuerunt Patriarchæ, Prophetae, Apostoli, institutores Ordinum religiosorum, et alii similes.

Inspiciamus nunc qualis fuerit Berengarius, quem parentem suum agnoscit Calvinus, in ultima admonitione ad Westphalum, ubi dicit se non agere ferre, quod sententiæ suam olim in Berengario damnaverit Nicolaus Papa in Concilio Romano, et Gregorius VII, in Concilio Verecellensi, sed contra potius suspectam sibi futuram fuisse, si Romani Pontifices illam approbassent.

Iste igitur Berengarius multis modis insignis fuit. Primo prævisus fuit divinitus. Nam ut scribit Gulielmus Bibliothecarius in lib. III. de gestis Anglorum, S. Fulbertus Episcopus Carnotensis in extremis ægros, cum interituros, qui illi morientis aderant, Berengarium tunc adolescentem, et nondum hæresiarcham videret, jussit eum expelli, protestatus videre se immanem demonem prope illum, qui etiam blando anhelitu multos ad eum allicere videbatur. Quæ sane visio aperte significavit Berengarium opera Diaboli plurimos per novam hæresim seducturum. In quo Berengarius æqualis Ario dici potest; nam Arii futuram hæresim S. Antonio Deus præmonstravit, ut in ejus vita testis est Athanasius. Solet enim Deus gravissima mala ut justissimo judicio suo interdum permittere, ita etiam ex magna sua misericordia præsignificare, ut homines sibi caveant, et minus inde ledantur.

Secundo excellit Berengarius in perjurii, et inconstantia. Nam (ut supra diximus) ter diversis temporibus hæresim abjuravit, ac proinde bis perjurus fuit; ideo enim ter abjurare coactus est, quia post primam abjuracionem bis perjurus fuit, cum in hæresim relapsus esset: tandem tamen Catholice obiit, ut idem Gulielmus ibidem refert.

Fuit præterea Berengarius, ut patet ex I. lib. Guilmundi, qui ejus vitam breviter describit supra modum superbus, et arrogans, et ex ipsa superbia occasionem accepit novi dogmatis propugnandi. Nam prima illi controversia cum Lanfranco fuit de rebus ad Dialecticam pertinentibus; sed cum ab eo superari, et ab auditoribus quotidie magis ac magis deseri se videret, ignominiam illam non ferens, Dialectica omisa ad Theologiam

se transtulit : et quia malebat (ut ait Guitmundus) cum aliqua hominum admiratione esse hæreticus, quam in oculis Dei occulte Catholicus vivere, ea diligentissime sectabatur, quæ nova et inaudita cæteris essent. Inde ergo initium hæresis.

Aecedit ad hæc, quod præter hanc sententiam de Eucharistia, duas alias promulgavit, quas ne ipse quidem Calvinus negaret hæreses esse. Docuit enim, ut ibidem Guitmundus testatur, legitima matrimonia destrui posse, ac licere omnibus feminis uti, et non esse infantes baptizandos; quæ duo in Anabaptistis hujus temporis Calvinus, et Lutherus damnant. Quis igitur credat voluisse Deum per hominem ita erroneum, adversariorum etiam judicio, atque adeo manifeste hæreticum, Ecclesiam illustrare et reformare?

De sectatoribus Berengarii scribit ibidem Guitmundus, homines sceleratos ad eum concurrere solitos, qui lætabantur se magno metu liberatos, cum intelligerent Eucharistiam non esse rem tam divinam, ut propter ejus perceptionem a sceleribus, et flagitiis se continere deberent.

Jam de Wiclefo, de Carolstadio, Zwingio, Calvino, Petro Martyre, et aliis hujus hæresis patronis, nimis longum esset, quales fuerint, explicare. Illud constat, neminem ipsorum ullum unquam miraculum edere, aut signum ullum sui Apostolatus ostendere potuisse.

Postremum argumentum sumitur a miraculis, quæ in confirmatione hujus veritatis facta sunt, qualia hæretici pro suo errore, neque a Deo, neque a dæmone extorquere poterunt. Nam nec Deus testis mendacii esse potest, nec permisit hætenus hæreticis, ut saltem opera diaboli, si non vera, saltem apparentia miracula facerent. Multa referuntur miracula circa Sacramentum Eucharistie a Joanne Garetio in lib. de vera præsentia corporis Domini, et a Tilmanno Bredembachio toto lib. 1. sacrarum collationum. Septem mihi videntur ad rem nostram maxime facere.

Primum est in vita B. Gregorii a Paulo Diacono scripta, et in lib. II, cap. 41. vite ejusdem Gregorii per Joannem Diaconum scripte. Summa historia hæc est. Cum S. Gregorius Eucharistiam populo distribueret, venit ad mulierem, quæ forte panem, qui in altari fuerat consecrandus, suis manibus fecerat. Cum ergo illi S. Gregorius diceret :

« Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam », illa diabolo tentante subriit, et Pontifex manum retraxit, et particulam in altari reposit. Deinde completis solemnibus interrogavit mulierem coram populo, cur in tam tremenda actione risisset. Illa diu mussitans tandem respondit, recognovisse se panem, quem suis manibus fecerat, atque inde credere non potuisse corpus Domini revera esse. Tum S. Gregorius a Deo petiit, et impetravit, ut etiam specie externa panis, in carnem mutaretur; quo facto, iam illam ad fidem reduxit, quam totum populum confirmavit.

Alterum miraculum existat apud Paschasium in lib. de corpore Domini cap. 44. ubi refert Presbyterum quemdam valde piûm et sanctum, optasse aliquando videre corpora libus oculis speciem ejus, quem certa fide credebatur sub speciebus panis, et vini latere : et tandem quod petebat obtinuisse, ac vidisse Christi corpus in forma humana, sed puerili, quod etiam ipse petierat. Ut enim eo loco idem Paschasius refert, duplici de causa Deus hæc miracula facere solet, vel ad dubitantes in fide confirmandos, vel ad consolandos eos, a quibus ardentè amatur.

Tertium est S. Malachia, quod refert Bernardus in ejus vita. Cum enim Clericus quidam aliquando dicere præsumpsisset, in Eucharistia solum esse Sacramentum, non corporis veritatem, S. Malachias secreto, ac sæpe cum convenit, et admonuit non respicientem adducit in conventum Clericorum, ibique data facultate pro suo errore dicendi, cum illo disseruit, eumque apertissime confutavit. Nondum ad mentem redire volentem, coram omni populo publice arguit, hæreticumque denuntiât, et cum aliis Episcopis, qui forte aderant, anathemate ferit. Sed cum adhuc ille furens diceret, omnes favere homini, se autem solum non accipere personas, nec deserere veritatem, S. Malachias dixit : « Dominus faciat te veritatem fateri, vel ex necessitate. » Cui ille respondit, Amen. Sed ecce die eodem corripitur gravissimo ac lethali morbo, redit ad mentem, reconciliatur Ecclesie, expirat. Poterat ne clarius Deus ostendere a qua parte sit veritas?

Quartum est ipsius Bernardi. Nam ut scribitur in ejus vita lib. II, cap. 3. Mediolani præsentè populo innumerabili inter Sacramentorum celebrationem curavit dæmoniacam, cujus sanitas desperata jam videbatur.

Siquidem multos annos diabolus eam sederat, et oculorum, aurium, ac lingue usum illi eriperat; ipsam etiam linguam in morem pronuscisidii elephantinæ illi extenderat, ut monstrum horribile, non mulier videretur. Igitur sacram hostiam patenæ inpositam super caput dæmoniacæ tenens, atque in hunc modum loquens, Diabolum expulit : « Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas; jam resisto, si potes; adest ille, qui pro nostra salute passurus; nunc, inquit, princeps hujus mundi ejicitur foras. Hoc illud corpus, quod de corporis Virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumultu jacuit, quod de morte surrexit, quod videntibus discipulis ascendit in cælum. In hujus ergo majestatis terribili potestate, tibi, spiritus maligne, præcipio, ut ab hac ancilla ejus egrediens confingere eam deinceps non præsumas. » Hæc ille. Ubi sicut fides veritatis a Deo exaudiri meruit; ita prorsus deceptionis, et erroris auctor dici posset (quod absit) Deus, si falsum esset quod S. Bernardus dixit, et tota Ecclesia credit.

Quintum est S. Antonii de Padua, quod insigne est, nec tamen a Joanne Garetio, vel Tilmanno Bredembachio annotatum. Describitur in ejus vita apud Surium, tom. III, et a S. Antonino in summa historiali par. III, tit. XXIV, cap. 3. § 2. Disputante S. Antonio de veritate corporis Domini in Eucharistia cum hæretico quodam in partibus Tolosanæ (siquidem eo tempore Albigenenses vexabant Ecclesiam, qui cum aliis plurimis hoc etiam errore infecti erant) petiit hæreticus ab Antonio, quem noverat dono miraculorum predictum esse, ejusmodi signum : « Habeo, inquit, jumentum, cui per integrum triduum cibum non dabo. Exacto triduo adsis tu cum Sacramento, ego adero cum jumento, atque ante illum hordeum effundam; si jumentum hordeo derelicto ad Sacramenti venerationem accesserit, credam ». Factum est ut ille voluit, et triduo exacto S. Antonius, turbis fidelium comitatus, et venerabile Sacramentum manu tenens, sic ad jumentum locutus est : « In virtute et nomine Creatoris tui, quem in manibus, licet indignus, veraciter teneo, tibi dico, animal, et præcipio, ut confestim venias humiliter modo tuo, et ei reverentiam exhibeas : ut ex hoc cognoscat hæretica pravitas, quod omnis creatura suo subditur Creatori, quod sacerdotalis dignitas jugiter

tractat in altari ». His verbis prolatis, jumentum hordei ante se effusi, et famis oblitum, ad Sanctum accurrit, et capite inclinato, ac genibus, curvatis, eo modo quo potuit, Dominum adoravit, et hæreticum confutavit.

Sextum narrat Thomas Waldensis testis oculatus tom. II, cap. 63. Scribit enim sactorem quemdam hæreticum publice in Ecclesia S. Pauli Londini in judicio coram Archiepiscopo et aliis Prælatibus constitutum, dixisse, digniorem esse araneam cultu, ac reverentia, quam Eucharistiam; et continuo de alto tecti culmine horribilem araneam directo filo ad os ejus proferasse, ac vix nullorum manibus prohibitam, ne ingrederetur.

Septimum narrat Tilmannus Bredembachius, lib. VII. sacrarum collationum cap. 60. quod quidem in illis partibus, ubi contigit, dicit esse notissimum, et celeberrimum, ac non solum soluta oratione, sed etiam carmine conscriptum. Ejus hæc est summa. Anno Domini 1361, die 8. Aprilis, feria 2. pascha tribus horis ante meridiem, Noviomagi, quod oppidum est in Geldria, Parochus quidam nomine Antonius Wortius, completis Missarum solemnibus, venerabile Sacramentum ad fœminam ægotam de more Catholico deferebat. Casu accidit, ut tempore eodem ad janam tabernæ, juxta quam Parochus transeundum erat, duo juvenes consisterent, Noviomagensis unus, alter Trajectensis, qui ova Paschalia in manibus habentes, inter se contendebant, uter celerius ovum deglutiret. Interea Parochus appropinquante, Trajectensis blasphemus, et irrisor tanti mysterii, et ut apparet, hæreticus Calvinista sodali suo dixit, se multo citius ovum suum devoraturum, quam mulierculam Deastrum illum : et continuo ovum in os injecit. Sed ovum in medio gutture constitit, et cum ille suffocari se sentiens, undique circumspiceret, vidit caudalam sebecam ex pariete dependente, eaque arreptam, atque in os injecta, ut ovum detruderet, ita hasi totum sævum in ovo, ut nudum filum, seu stamen candelæ, miser extraxerit; tum denique concidit, et in Æthiopyam nigredinem mutato vultu, elisoque gutture expiravit. Repertum est autem postea ovum instar tuberis in altera parte colli, non in gutture, ut par erat. Ita nimirum Christus, non Deastrum, sed verum Deum se esse demonstravit. Sed de his hætenus.

Ad hoc argumentum ex miraculis Petrus Martyr brevis respondet in libro *contra Gardinerum*, objecto 158. esse meras prestigias ista, quæ a nobis dicuntur miracula. Id vero probat, quia Irenæus lib. 1. cap. 9. testatur, Marcum heresiarcham, et magum prestigias quibusdam solitum fuisse in sua Eucharistia efficere, ut in calice cruor appareret.

At quænam est ista consequentia? Marcus hæresiarcha, et magus prestigias cruorem in calice apparere faciebat; ergo B. Gregorius vir sanctissimus, S. Bernardus, S. Antonius, et alii, quos sanctos fuisse etiam hæretici confitentur non nisi prestigias miracula circa Eucharistiam fecerunt. Sane si ita liceat argumentari, poterimus etiam hoc modo colligere: magi Pharaonis per incantationes convertébant virgas in dracones, et aquam in sanguinem; ergo et Moses cum similia faceret, per incantationes faciebat; et breviter omnia miracula Christi, et Apostolorum calumniari possemus.

Dico secundo, responsonem Petri Martyris utcumque aptari posse ad miracula, quæ fiunt, cum exterius in Eucharistia apparet caro, vel aliquid ejusmodi; at nullo modo aptari posse ad ea miracula, quæ consistunt in interitu hominum, ut est tertium et septimum a nobis recitatum: ille enim veræ mortes fuerunt, non simulate, ac fictæ.

Dico postremo in hoc mysterio maxime locum habere dilemma Augustini lib. 22. de Civitate Dei cap. 5. Nam aut facta sunt miracula ad hoc mysterium confirmandum, aut non sunt facta. Si facta sunt, credamus igitur, quod tot miraculis confirmatum est. Si non sunt facta, hoc ipsum est summum miraculum, quod sine miraculis res tam difficilis credi potuerit a tot philosophis, atque adeo a toto orbe terrarum. Nam sententia adversariorum, quæ facilissima est, non est mirum, si absque ullis miraculis admittatur: nostram autem sententiam, quæ non modo cum sensibus, sed etiam cum ratione pugnare videtur, quis credat tantæ multitudini, sine multis magnisque miraculis persuaderi potuisse, nisi, ut dixi, hoc ipsum summum miraculum esse dicatur?

CAPUT IX

Solicitur objectio deprompta ab inutilitate realis presentie.

Duæ sunt, ut supra diximus, objectiones adversariorum. Prima est ejusmodi: Deus nihil frustra facere solet. At frustra ponetur in Eucharistia vera corporis Domini presentia, cum satis sit, si eam illic habeamus in signo. Primo, quia finis, ac fructus Eucharistie est, nutrire animas. Non minus autem nutrit animas Christus in symbolo existens, quam reipsa delitescens in pane. Animæ enim nutriuntur fide, et charitate: fides autem, et eharitas tam bene possunt complecti Christum in cælo, quam in Eucharistia. Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. § 32. *Fidem, inquit, nos ista, quam enarravimus, corporis participatione non minus laute, affluenterque pascimus, quam qui ipsum Christum e cælo detrahunt.* Similia habet Petrus Martyr lib. *contra Gardinerum*, objecto 52. et 60 ubi etiam addit Scripture testimonium. Nam Joan. 16. Dominus ait Apostolis. *Expedi vobis, ut ego vadam: Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.* Non erat igitur utilis Apostolis corporalis Christi presentia, alioqui expedivisset ipsum trahere cum eis, non autem ab eis recedere. At non potest esse utilior corporalis Christi presentia in Eucharistia, quam esset illa eadem cum Apostolis manifesta, et visibilis: igitur si illa inutilis erat post certum quoddam tempus, quanto magis ista inutilis erit?

Secundo, Baptismus confert gratiam, regenerat animam, ac proinde vitam spirituales confert, licet non transmutetur aqua in Christum, vel Spiritum sanctum, sed vera et sola aqua maneat, ut antea erat: cur ergo non poterit Eucharistia conferre gratiam, et vitam jam acceptam conservare, et augere, etiamsi non mutetur panis in carnem, sed verus et solus panis maneat, ut antea erat?

Tertio, ipsa presentia Christi invisibilis est, imo nullo sensu, ac ne ipsa quidem mente perceptibilis, nisi per fidem. At fides non egebat ista presentia, ut Christum apprehendere posset: nihil igitur confert presentia ista Christi in Eucharistia.

Quarto, qui sola fide in Symbolo Christum recipiunt, fructum passionis Domini sine dubio consequuntur: qui Christum reipsa in Eucharistia sine fide percipiunt, nullum fructum consequuntur.

Quinto, argumentatur Calvinus contra Westphalum: «Ista presentia realis plus incommodi, quam commodi affert: nam facit, ut corpus Christi sit commune piis, et impiis, quod certe incommodum est non leve. Et preterea brevissimo tempore, nobis adest, nimirum quandiu species illa conservatur; quod exiguum commodum est; igitur inutilis est ea presentia.»

Respondeo, ista argumenta levissima sunt. Ad primum negari potest consequentia, et antecedens. Consequentia enim illa, si quid probat, solum probat, non fuisse necessarium absolute, ut in Sacramento reipsa corpus Domini poneretur, sed non probat non fuisse utile, vel frustra poni. Id enim omne utile est, et non frustra fit, per quod nobis aliquid boni confertur, licet illud ipsum alia via conferri potuisset. Id vero manifeste colligitur ex multis similibus. Nam eodem modo argumentari possemus in mysterio Incarnationis. Poterat Deus sine Incarnatione Filii nos liberare; frustra igitur Deus homo factus est. Item poterat Christus homo, per quodcumque opus bonum nobis reconciliationem apud Patrem mereri, frustra igitur labores, et dolores sustinuit. Item poterat una sanguinis gutta nos redimere, quorsum igitur tot ludibria, verbera, vulnera, et sanguinis totius effusio? Item poterat sine descensu ad Inferos sanctos Patres inde eruere, demones alligare, aliaque id genus operari solo imperio; quorsum igitur illa descensio? denique poterant ægroti sola fide in Christum sanari, sine contactu manuum, vel fimbriæ ejus; quorsum igitur Dominus manus imponebat? quorsum illi tanto studio ad fimbriam accurrebant? Atque id genus infinita exempla possem afferre. Sic igitur non sequitur frustra corpus Domini reipsa in Eucharistia exhiberi, etiamsi eundem fructum ex solo symbolo perfidem recipere possemus.

Deinde nego eundem fructum recipi ex solo symbolo per fidem. Nam primum magis excitatur fides, eharitas, devotio, pietas, reverentia, cum cogitamus reipsa nobiscum uniri Christum, quam si solum in cælo eum sedere credamus. Et hoc experimentum ipsum abunde testatur: longe enim aliter affi-

ciuntur pii fideles erga venerabile Sacramentum, quam erga imagines Salvatoris, quæ sunt mera Christi symbola. Deinde Christus ipse dum nobis reipsa conjungitur, multa nobis largitur, quæ non largiretur sine ista conjunctione, etiamsi posset. Quemadmodum omnes, quotquot tangebant eum, curabat ab omnibus languoribus, quos certe non curasset, nisi eum tetigissent; ut infinitos alios, qui eum tangebant, non curabat, et tamen quis negat potuisse eum sine illo contactu omnes curare? Sæpe etiam principes, si carceres invidant, multos liberant, quos alioqui non liberasset, tametsi possent solo imperio omnes liberare sine illa carceris visitatione.

Ad locum Evangelii dantur a Patribus duæ expositiones: neutra nobis adversatur. Una est Augustini tract. 94. in Joan. et Bernardi serm. 3. de ascensione Domini, qui dicunt Apostolos allectos dulcissimo Christi consuetudine amasse illum humano quodam amore, dum is in terris degeret; sed oportuisse eos abstrahi, et quasi ablatari ab humana illa consolatione, ut ad amorem spirituales Christi provererentur. Quæ expositio nostra sententiæ non adversatur, quia presentia Christi in Eucharistia cum sit invisibilis, non conciliat amorem humanum (nec enim illum videmus aut audimus, aut cum eo versamur, ut Apostoli faciebant) sed plane divinum, et spirituales: quare presentia ista solum prodesse, non autem obesse ullo modo potest.

Altera expositio est Græcorum, Cyrilli lib. 10. in Joan. cap. 32. et Theophylacti in cap. 16. Joan. qui dicunt expedivisse, ut Christus recederet, non quia presentia ejus corporalis unquam possit esse inutilis, sed quia utilior erat Apostolis et nobis omnibus, ejus recessus per mortem, et Ascensionem in cælum, quam conversatio illa in terris. Deus enim constituerat non mittere Spiritum sanctum, nisi prius sacrificium crucis perageretur, et nisi dispensatio Christi per ejus ascensionem completeretur. Itaque non impediébat adventum Spiritus sancti presentia corporalis Christi, sed impediébat decretum illud Dei, quod statuerat, ut mors, et ascensio Christi præcederent.

Ad secundum argumentum concedo potuisse Deum, per Sacramentum Eucharistie etiam sine reali presentia corporis Domini conservare, et augere in nobis vitam spirituales, in Baptismo acquisitam; sed non

ideo inutilis est ea praesentia. Nam etiam potuisset Deus sine symbolis aquae, et panis, id est, sine Sacramentis sensibilibus, Baptismi et Eucharistiae eandem nobis gratiam conferre, quam per ea symbola confert: et tamen non dicitur adversarii inutilia esse symbola externa aquae, et panis.

Adde, quod non est eadem ratio Baptismi, et Eucharistiae. Nam Baptismus nihil est aliud, nisi Sacramentum regenerationis: Eucharistia autem non est solum, Sacramentum refectiois, seu mutationis, sed praeterea est memoriae omnium miraculorum, et quasi compendium vitae, passionis, et resurrectionis Domini, juxta illud Psalm. 110: *Memoriam fecit mirabilia suorum misericors, et miserator Dominus, escam dedit timentibus se.* Quare debuit esse res plena miraculo, non autem simplex aliquod symbolum, ut non esset inferior sed superior mannae Judaeorum, quod similiter fuit memoriae mirabilium, quae in deserto Hebraeis contigerunt. Deinde est testimonium, et quasi pignus amoris Christi erga sponsam suam Ecclesiam; et ideo sicut amor ille est infinitus, et potentia ipsius Christi est infinita, ita debuit hoc pignus supra modum esse mirabile. De qua re multa praecleara exstant apud Chrysostomum homil. 24. in priorem ad Corinth. et alibi. Tertio est causa, et quasi semen resurrectionis corporum nostrorum, idque per contactum, et conjunctionem corporis gloriosi cum corporibus nostris mortalibus, vel supra ex Ireneo, Hilario, Cyrillo, aliisque Patribus demonstravimus. Denique est sacrificium religionis Christianae (velint haeretici) et quia sacrificium Christianorum impletivum esse debuit figurarum veterum, et proinde praestantius sacrificiis omnibus Hebraeorum, non potuit in solo pane, et vino constitui, quae sunt longe inferiora vitulis et arietibus, sed necesse fuit ipsum verum Domini corpus in hoc sacrificio contineri, ut eo modo veritas imaginari, et exemplar figurae, et corpus umbrae, quam aptissime responderet.

Ad tertium nego, corpus Domini in Eucharistia non percipi, nisi fide. Nam etiamsi in propria specie, et immediate non attingitur ab ullo sensu, nec ab ipsa mente, nisi per fidem; tamen in specie aliena, et mediate attingitur oculis, manibus, lingua, et ipso etiam pectore. Quomodo etiam interdum saluberrima pharmaca ita involuta dantur aegrotis in variis integumentis, ut nullo sensu

immediate percipiantur, et tamen quia ipsa revera ad stomachum penetrant, utilissima sunt.

Ad quartam, concedo, sola fide sine reali praesentia corpus Domini apprehensum procedere; et contra solo corpore per realem praesentiam acceptum nihil procedere: sed nego inde sequi, realem praesentiam, et corporalem perceptionem inutilem esse. Nam etiamsi ista sine fide non prosunt, et fides sine istis prodest, magis tamen prodest fides cum istis, quam sine istis. Quomodo opera bona sine fide non prosunt, fides autem sine operibus prodest, cum quis videlicet ab operibus legitime impeditur. Et tamen plus prosunt opera bona cum fide, quam sola fides: et B. Mariae nihil profuisset Christum corpore concipere, et parere, nisi etiam mente per fidem, et charitatem eundem concepisset: et contra multum profuisset sola mente concipere, licet eundem corpore non concepisset. Et tamen quis dicere audeat, non magis ei profuisse mente et corpore Christum, quam sola mente concipere?

Ad ultimum dico, nullum incommodum, sed maximum commodum consequi ex reali praesentia: nam non leditur corpus Domini ex eo, quod impiis communicatur; et in eo demonstratur summa Dei charitas. Quamvis autem brevi tempore inter nos Dominum habeamus, tamen brevi illo tempore maxima dona nobis largitur; alioqui etiam brevi tempore tangebant fimbriam Christi multi aegroti, qui tamen ex eo contactu curabantur.

CAPUT X.

Solvitur altera obiectio, quae sumitur ab indignitate rei.

Altera, eaque postrema haeticorum obiectio ab indignitate rei sumitur. Scribit enim Calvinus lib. 4. Institut. cap. 17. §. 32. absurda oportere rejicere, quae celesti Christi majestate indigna sunt. Quae autem illa sint absurda, ipse eo loco non dicit: sed ab aliis ista fere enumerari solent, quod oportebit concedere Christum in terram cadere, dentibus atteri, in ventrem, et in secessum ire, a muribus corrodi, vel etiam devorari, putrescere, vel accescere, denique

etiam cremari. Quae omnia, et nunc ab haeticis obijciuntur, et olim a Berengarianis obijciabantur, ut patet ex Guilmundo lib. 2. et ex Algero lib. 2. cap. 1.

Sed respondemus, quod ad similia objecta veteres Patres majores nostri responderunt. Neque enim solum hoc mysterium, sed omnia fere alia Judaei, pagani, haeretici tanquam indigna, et stulta irriserunt: de quibus Augustinus in epistol. 49. ad Deo gratias quas. 6: « In ipsum, inquit, Christum non crederemus, si fides Christiana cachinnum metueret paganorum. »

Ac primum apud Judaeos Saducei ipsi Christo quaestionem ridiculam proponere ausi sunt contra resurrectionem, ut ex absurditate, quae inde sequebatur, concluderent, nullam futuram esse corporum resurrectionem. Videtur enim sequi, ut si mulier aliqua hic habuerit septem viros per mortem sibi invicem succedentes, in altera vita, aut pro uxore litigent, aut una sit uxor septem virorum simul. Eodem modo Marcionistae apud Tertullianum in lib. de resurrect. carn. et Origenistae apud Hieronymum in epist. ad Pammachium contra errores Joan. Hierosolymiti, ut resurrectionem carnis explorarent, argumenta petebant ab absurdis: quia si erunt tunc sexus distincti, erit etiam procreatio, erunt nutrices, et obstetrices: si venter et palatum, erunt etiam cibi, erunt egestionis, erunt latrinae etc. Dominus autem respondit: *Erratis, nescientes Scripturam, et virtutem Dei: in resurrectione enim, neque habent, neque nubentur* (1); quod idem nos haeticis dicere possumus; Erratis, ignorantes Scripturam, et virtutem Dei. Christus enim vere in Sacramento existit, sed nullo modo laedi potest; proinde non cadit in terram, non teritur, non roditur, non putrescit, non crematur: ista enim in speciebus illis recipiuntur, sed Christum non afficiunt, licet conjunctae sint species illae cum Christo. Ipsa quoque divinitas nonne ubique est praesens, et tamen nec sordescit in sordibus, nec crematur in flammis, nec putrescit in putrescentibus rebus.

Dices, si vere corpus Domini in Eucharistia est, cadente in Eucharistia in terram, non cadit corpus Domini: ergo separatur in illo casu corpus Domini ab Eucharistia, et unum manet in terra, alterum in altari, vel in manibus ejus, cui cecidit Eucharistia.

(1) Math. XXII, 29 et 30.

Respondeo, corpus Domini non separatur ab Eucharistia, donec species illo integre manent, et ideo, si Eucharistia, cadat in terram, corpus Domini in terra erit, sed non dicitur cecidisse; id enim proprie cadit quod corpus est, et corporaliter existit, ac movetur. Quare cadente homine, corpus cadit, anima non cadit, licet per accidens moveatur: sic etiam corpus Domini, quod indivisibiliter manet in Eucharistia, locum mutat cadente hostia, sed non proprie cadit.

Secundo, multi philosophi, ac praesertim Epicuræi, negabant providentiam Dei respectu rerum earum, quae sunt infra lunam, quod dicerent, indignum Deo, ut ad res viles procurandas se deiciat. Sed Christiani ex Scripturis didicerunt, non esse Deo indignum, imo dignissimum, ut absque ullo suo labore, et incommodo erga passerem, fenum et res omnes, quamvis minutissimas benevolentiam suam ostendat. Quod idem nos haeticis dicere possumus: non enim indignum est, sed dignissimum Christo, sine ulla sui lesione ita se nobis praeberere, ut summum erga nos amorem ostendat.

Tertio, qui negabant Incarnationem, nulla fere argumenta fortiori sibi videbantur obijcere, quam ab indignitate. Hinc Marcionistae apud Tertullianum in libro de carne Christi, obijciabant indignum esse Deo in utero feminae includi, poni in praesepi, et alia id genus. Et Nestorius apud Theodoretum, lib. 4. haeret. fabular. et Evagrium lib. 1. histor. cap. 2. nihil fortius afferebat, quam, indignum esse, si Deus dicitur bimestris, et bicubitus; quae tamen dici posse videntur, si vere infans aliquando fuit Christus, et simul Deus. Porro Judaei et pagani nihil magis horrebant, et ridebant in Christiana religione, quam indignitatem illam, quod dicerentur Christiani credere in hominem suspensum, et spem habere in homine inter latrones crucifixo, ut videre est apud Justinum in dialogo cum Tryphone, et Mianium Felicem in Octavio. Sed contempsit Ecclesia illorum irisiones edocta ab Apostolo, 1. Corinth. 1., mysterium crucis Judaeis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam esse, sed ipsis electis, Dei virtutem, et Dei sapientiam. Neque enim ex omnibus Christi passionibus, Divinitas laedi ullo modo potuit, et tamen indigens Deo gloria, et summa hominibus utilitas nata est. Item nos, et multo majore ra-

tione Sacramentariis possumus respondere. Nam major indignitas videtur Christum Deum, et hominem in propria specie, quam in specie panis lædi potuisse. Et præterea Christus homo in specie panis, nihil omnino patitur: at in specie propria, vere passus est verbera, vulnera, et ipsam mortem, eamque cum summa ingominia in patibulo, atque inter latrones.

Quarto, Ariani, ut oppugnarent Christi Divinitatem, semper objiciebant id requirere honorem Dei Patris, ut ex Hilario colligitur lib. xii. de Trinit. et in lib. contra Constantium. Novatiani quoque (ut Ambrosius refert lib. i. de Pœnit. cap. 2.) ut negarent Ecclesie potestatem absolvendi peccatores, dicebant, indignum esse, si id hominibus tribuatur, quod est proprium Dei. Sed responderunt Patres, a nullis magis Deum Patrem affici contumelia, quam ab illis, qui non credent verbis ejus: *Hic est Filius meus*. Et: *Quæcumque solveritis super terram* (1). Idem et nos Sacramentariis respondemus: non enim clarius dixit illa Deus, quam Christus dixerit: *Hoc est corpus meum*. Non amat Deus ejusmodi patronos, qui nesciant honorem, et dignitatem ipsius tueri, nisi verba ejus corumpant, et mendacem (quantum in se est) efficiant.

Denique, quia nonnulli vix ferre possunt, Christum quocumque modo posse includi in parva pyxide, cadere in terram, comburi, rodi a bestia; ab ipsis ego libenter discerem an non credant Christum infantulum inclusum vere fuisse primum in angustissimo, et obscuro femineo utero, deinde fasciis ac panis involutum? Eundem non modo cadere in terram potuisse, sed etiam humi sæpe jacuisse? eundem infantulum remoto miraculo et comburi, et a bestia morderi potuisse? Si igitur ista pati potuit in propria specie, et cum læsione, cur mirum videri debet, si similia in specie aliena, et sine ulla læsione eidem accidere posse dicamus? Dixi autem in aliena specie, quoniam absolute non concedimus, Christi corpus in Eucharistia posse comburi, vel corrodì, ne in propria specie Christum hæc pati posse significare videamur.

(1) Matth. III, 17; XVIII, 18.

CAPUT XI.

De modo existentie corporis Domini in Eucharistia, sententia varie referuntur.

Gravissima controversia de reali presentia Domini corporis expedita, sequitur alia de ratione, et modo, quo corpus Domini in Eucharistia adesse incipit. Et quidem Catholica Ecclesia semper docuit per conversionem substantiæ panis, et vini in corpus, et sanguinem Domini, quæ conversio postmodum transubstantiatio appellata est, fieri, ut corpus et sanguis Domini, vere ac realiter in Sacramento Eucharistiæ presentia sint. Sed præter hanc sententiam, quæ sola est antiquissima, et verissima, septem omnino exstiterunt errantium opiniones.

Prima Berengarii, et discipulorum ejus fuit, ut ex lib. i. et iii. Guitmundi colligitur. Illi enim convicti fidelium argumentis, cum defendere non possent, Eucharistiam nihil esse aliud, nisi signum corporis Domini, ab isto quidem errore recesserunt, sed ad veritatem non pervenerunt: docuerunt enim verum panem et vinum, simul cum vero corpore et sanguine Domini in Eucharistia consistere. Et licet impanationem Christi rem istam Guitmundus appellet, non tamen aperte declarat, an panis hypostatice a Verbo assumeretur ex illorum sententia, an non; imo ita illos impugnat, ac si solum docuissent; miseri simpliciter Christi corpus panis.

Alter sententia aliorum fuit, qui, ut ibidem Guitmundus ait, panem asserabant partim mutari in corpus Domini, partim non mutari: id quod ea de causa asserabant, quia putabant omnino improbabile, ut verum corpus Domini ab impiis sumeretur. Itaque volebant eam panis partem, quæ a piis sumenda erat, verti per consecrationem in corpus Domini, eam vero, quæ ab impiis erat accipienda, non converti. Cujus sententiæ auctores, Guitmundus dicit, Berengarii hostes fuisse, et tamen iisdem fere argumentis ad suum dogma stabilendum uti consuevisse.

Huc referri possunt duæ aliæ sententiæ

isti similes. Nam ut isti docebant, partem integrantem panis converti, et partem non converti, ita Durandus docuit, partem unam essentialiam, id est, formam panis converti, partem alteram, id est, materiam non converti. Existimat enim Durandus in iv. dist. ii. quest. 3. converti panem in corpus Domini per consecrationem, sed ita, ut forma panis recedente, materia panis maneat informata Christi anima, omnino ad eum modum quo cibus convertitur in carnem nostram per nutritionem.

Alii autem (ut nullus error deesset) e contrario docuerunt, materiam panis mutari in corpus Christi, sed formam panis substantialem remanere eandem. Refert hunc errorem sine nomine auctoris, sanctus Thomas 3. par. quest. lxxv. art. 6.

Quinta sententia est Rupertii Abbatis Tuitiensis, qui circiter 40. annis Guitmundo posterior fuit. Rupertus igitur docuit, panem Eucharistiæ hypostatice assumi a Verbo, eo prorsus modo, quo natura humana ab eodem Verbo assumpta est. Id patet ex lib. vi. in Joan. ubi exponens illa verba: *Panis quem ego dabo, caro mea est* (1), dicit Verbum æternum per Incarnationem factum hominem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter humanitatem, et eodem modo per consecrationem Eucharistiæ, idem Verbum fieri panem non destruendo, vel mutando, sed assumendo personaliter panem. Ubi aperte fatetur, Christum dici, et esse panem facta consecratione, sicut dicitur, et est homo, per Incarnationem. Idem auctor in ii. lib. de divinis officiis, cap. 2. fuse idipsum docet: ubi declarat ipsum panem fieri corpus Christi, non quia vertatur in carnem Domini, sed quia assumatur a Verbo. Ex quo sequitur panem esse corpus Christi, sed corpus non humanum, neque carneum, sed panaceum; et longe diversum ab illo, quod de Virgine sumptum est. Ibidem docet, hæc duo corpora posse dici unum, quia unum est suppositum utriusque, sive unus est Christus, qui utrumque assumpsit: et disertis verbis dicit, illa corpora, panaceum, et carneum, esse unum, quia idem Christus sursum, id est, in cælo, est in carne, deorsum, id est, in altari, est in pane. Denique in eodem lib. ii. cap. 9. multa similia docet, et addit impios in Communionem sacra nihil accipere, nisi corpus panæ um;

pios autem accipere utrumque corpus. Nam quia idem Dominus sursum est in carne, deorsum in pane, ideo solum in pane sumitur ore corporali, quod est commune piis, et impiis; in carne autem, quæ est sursum, non sumitur nisi ore spirituali, quo carent impii.

Hunc errorem notavit, et refutavit Algerus, lib. i. de Sacrament. cap. 6. ubi dicit, hæc esse novam hæresim, et absurdissimam: Algerus enim vixit eodem tempore, quo Rupertus. Siquidem Rupertus vivebat anno 1124. teste Trithemio; Algerus autem vixit, et obiit tempore Petri Cluniacensis, ut idem Petrus testatur in epistola ad Alberonem Episcopum Leodiensem: Petrus autem Cluniacensis æqualis sancti Bernardi fuit, qui floruit circa annum 1140. Et notat ibidem Petrus, Algerum refutasse accuratissime modernorum quorundam errorem de corpore Domini.

Hinc refelli potest communis quidem error, quo hoc tempore plurimi tenentur de auctore hujus hæresis. Nam ut testatur Thomas Waldensis, tom. ii. de Sacrament. cap. 47, 63, et 93. exstabat olim quidam liber de divinis officiis sine nomine auctoris, quo Joannes Wiclefus mirabiliter triumphabat, et Catholicos vexabat, nunc Ambrosii, nunc Isidori, nunc Fulgentii nomine eum librum venditans. Quare Catholici diu quæsierunt auctorem verum ejus libri, et tandem certo deprehenderunt eum auctorem, vixisse tempore sancti Anselmi, et ab ipso Anselmo refutatam: et nescio quibus conjecturis suspecti sunt auctorem illum fuisse Walramum, seu Valerium, ad quem exstant duo opuscula S. Anselmi, unum de azymo, alterum de diversitate Sacramentorum. Hinc Dominicus a Soto, Claudius Sanctius, Gulielmus Alanus, et alii, qui scribunt de Eucharistia, primum auctorem impanationis faciunt Valerium. Sed nec ille fuit primus, cum præcesserint Berengariani; nec fuit Valerius, sed Rupertus Tuitiensis: ex cujus libris eruenta est ejus sententia, cum sane perperam exponit Dominicus a Soto in 4. dist. 9. quest. 2. art. 2.

Esse autem Rupertum auctorem illorum librorum de officiis divinis, in quibus isti errores continentur, dubitari nullo modo potest. Nam sententiæ omnes, quas citabat Wiclefus apud Waldensem, inveniuntur ad

(1) Joan. VI, 52.

verbum in secundo libro Ruperti de officiis, cap. 9. Initium quoque librorum de officiis apud Waldensem est: « Ea, quæ per anni circulum », et id ipsum est initium librorum Ruperti. Denique conveniunt isti errores librorum de officiis divinis cum aliis ejusdem Ruperti in comment. in Exodum, et in Joannem. Unde non sine causa libri isti Ruperti sine honore et titulo jacuerunt annis ferme 400. nam ætate nostra primum lucem libere aspexerunt. Neque dubium esse potest, an libri isti de officiis divinis ejusdem Ruperti sint, eujus sunt omnia alia opera, quæ eidem adseribuntur: nam in prologo horum librorum de officiis divinis enumerat ipse omnia alia sua opera.

Sexta opinio, seu potius hæresis est eujusdam Joannis Parisiensis, qui (ut refert Thomas Waldensis, tom. II. de Sacramentis, cap. 63.) palam oppugnavit hæresim præcedentem, et aliam excogitavit: docuit enim panem assumi a Verbo, sed mediante corpore parte, id est, mediante corpore Christi, ut corpus accipitur pro parte hominis, non ut accipitur pro toto homine. Dixit autem mediante parte hominis, non mediante toto, ne admittere cogeretur, Deum esse panem. Quomodo enim Æthiops non dicitur albus absolute, quia non est candor in toto ipsius corpore, sed solum in dentibus: ita existimabat Deum non debere dici panem absolute, quia non conjungitur Deo panis, nisi mediante parte humanitatis ejus.

Septima opinio, seu hæresis, Lutherianorum est, quæ quatuor capitibus continetur. Lutherus in lib. de captivitate Babylonica cap. de Eucharistia, duo dicit. Primo, non esse articulum fidei, utrum panis maneat, vel non maneat cum corpore Domini in Eucharistia, sed utrumque posse defendi sine periculo hæresis. Et in hoc valde distinguuntur Lutherani a Calvinistis. Calvinistæ enim dicunt, transubstantiationem, secleratam esse hæresim, et rem prorsus impossibilem: Lutherani dicunt, esse possibilem, et non pugnantem aperte cum fide. Unde etiam Brentius in confess. Wirtemberg. cap. de Eucharistia, et Kemnitius in 2. part. Examen. Concilii Trident. sess. XIII. cap. 4. magis reprehendunt Catholicos, quod transubstantiationem faciunt articulum fidei, quam quod eam defendant. Secundo dicit, videri sibi probabilis, et conformius Scripturis, et hoc etiam receperunt omnes Lutherani, ut panis maneat. Tertio, addit veram esse propositionem,

Panis est corpus Christi; propter unionem panis cum corpore, sicut est vera, Christus homo est Deus: ubi insinuat impanationem Ruperti, vel Joan. Parisiensis; tamen non apertius id explicat. Et Martinus Kemnitius in 2. par. Exam. ad cap. 4. sess. XIII. Concilii Trident. disertis verbis dicit, Lutheranos non ponere unionem personalem Christi cum pane: unde etiam ceteri Lutherani magis adhaerent primo errori ex citatis, quam quinto, vel sexto. Quarto idem Lutherus in serm. de Sacrament. cœnæ Domini. et in Libro « Quod verba Christi: Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stent », et in libro qui inscribitur: « Confessio Mart. Lutheri, de cœna Domini », explicat modum seu rationem, quo corpus Domini cum pane conjungitur, ac dicit, corpus Domini per unionem ad Verbum id adsecutum esse, ut sit ubicumque est Verbum, id est, ubique: quod si ubique est, certe etiam in pane cœnæ Domini erat.

Atque hanc Lutheri sententiam secuti postea Joan. Brentius in Apologia pro Confess. Wirtemberg. in tractatu de cœna Domini, et in lib. de duabus naturis Christi, et Ascensione, et sessione a dextris, et in libro de Majestate Christi hominis. Mathias Illyricus in lib. de Ascensione Domini. Jacobus Schmidelinus in Thesibus de Majestate Christi hominis. Martinus Kemnitius in libro de duabus Christi naturis. Joan. Wigandus in libro de commun. idiomi. Joan. Tilmannus in libro quem vocat Farraginem sententiarum. Denique fere omnes Lutherani, ut apparet ex libro Concordiæ nuper edito. Itaque Lutherani hoc tempore maxima ex parte sequuntur quartum hoc dictum Lutheri de Ubiquitate. Si qui tamen sunt qui ab eo abhorreant, ii sequuntur tria priora, et proinde primum errorem supra citatum Berengarianorum: et in hoc numero videtur Kemnitius in Exam. sess. 13. cap. 4. ubi dicit fundamentum presentie corporis Domini, non esse ubicuitatem, tametsi ibi idem in libro de duabus naturis satis aperte ubicuitatem tueatur.

CAPUT XII.

Refellitur SECUNDUS error Berengarianorum.

Antequam ad sententiam Ecclesiæ confirmandam veniamus, refellendi sunt s errore

CAPUT XIII.

Refellitur error Durandi.

delirantium: idque quam brevissime fieri poterit, quod errores illi, excepto primo et postremo, extincti ac sepulti jam sint: postremus autem, qui est de Ubiquitate, a nobis alio loco diligenter fuerit confutatus; primus autem iisdem argumentis confutandus sit, quo sententia vera confirmanda.

Igitur secundus error (primum enim differemus in alium locum) facile refutari potest. Primo, quia (ut Guitmundus scribit lib. III.) fundamentum hujus erroris erat, ne daretur indignus corpus Domini. At hoc fundamentum pugnat cum Apostolo, I. Corin. II: *Qui manducat indigne, judicium sibi manducat etc.* quem locum supra lib. I. exposuimus, ubi etiam ostendimus consensum Patrum in eandem doctrinam, et respondimus testimonio Augustini, quæ contra a Calvino afferuntur, et olim ab auctoribus hujus secundi erroris afferbantur.

Secundo, cum Sacerdos solus communicaturus est, ut sæpe accidit, si is forte indignus sit, vel consecrabitur panis, et convertetur in carnem Domini, ipso impio Sacerdote agente, vel non. Si consecrabitur; ergo impius sumet corpus Domini, si non consecrabitur; ergo pendet consecratio a bonitate, et malitia ministri, quæ est antiqua hæresis Donatistarum, jamdudum explosa a Catholica Christi Ecclesia.

Tertio, si esset vera ea sententia, numquam secretum an aliqua hostia sit vere consecrata; nec posset Sacerdos, nisi temere, dicere: Corpus Domini Jesu Christi; nec liceret ullam hostiam venerari. Nam nemo scit, qui sint justi, qui peccatores; et secundum hanc sententiam non est hostia vere consecrata, nisi quam justi accipiunt.

Quarto, oporteret novum et continuum miraculum Dei in consecratione, et distributione Eucharistiæ adesse, quo fieret, ut Sacerdote consecrante, vel nulla pars consecraretur, si omnes communicaturi essent indigni, vel totum consecraretur, si omnes essent digni; vel partim consecraretur, et partim non consecraretur, si pars communicantium digna esset, pars indigna: et rursum in distributione opus esset novo miraculo, quo fieret, ut Sacerdos non erraret in distributione, licet ignoraret quæ sint partes vere consecrate, et qui sint homines vere digni. At ejusmodi miracula sine ullo fundamento Scripturæ, Conciliorum, Patrum asserere, mera stultitia est. Sed de his satis.

Tertius error eorum, qui volunt solam materiam panis remanere, pugnat in primis expresse cum Tridentino Concilio sess. XIII. cap. 4. et canon. 2. ubi legimus, mutationem fieri totius substantiæ panis in corpus Domini: et cum Concilio Constantiensi sess. 8. ubi reprobat error Wiclefi, qui erat, accidentia non manere sine subiecto. Nam ex sententia Durandi, si materia panis manet, manent etiam accidentia omnia in suo subiecto: subiectum enim accidentium materia est, ex sententia meliorum philosophorum. Imo etiam cum Concilio Lateranensi pugnant videtur hæc Durandi sententia. Neque enim Concilium illud transubstantiari dixisset panem in carnem, nisi totam panis substantiam mutari, significare voluisset: illa autem mutatio, quam Durandus inducit, non transubstantiatio, sed transformatio dici potest. Itaque sententia Durandi hæretica est, licet ipse non sit dicendus hæreticus, cum paratus fuerit Ecclesiæ judicio acquiescere.

Secundo, refellitur hæc sententia. Nam vel informaretur materia panis sola Christi anima, vel tota Christi humanitate. Utrumque autem est apertissime falsum. Non enim ullo pacto dici potest informari materiam illam tota Christi humanitate: nec enim fingi potest, quomodo materia informetur a materia; materia enim potentiam habet ad formam, non ad materiam. Sed neque hoc Durandus dicit, qui vult conversionem panis similem esse nutritioni. Ac nec potest dici, materiam panis a sola Christi anima informari: nam illud compositum ex materia panis, et anima Christi, non esset caro, at certe non esset illa caro, quæ de Virgine sumpta est, et in cruce suspensa. Scriptura vero disertis verbis affirmat, Eucharistiam esse carnem illam, quæ crucifixæ est, Joannis VI: *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Et Matth. XXVI: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur* (1).

Dicit aliquis pro Durando: Per concomitantiam erit in Sacramento etiam caro illa, quæ de Virgine sumpta est. Sed hoc non